

॥ ओ३म् ॥

मूल्य :

१६८५

विष्णु

आर. ए. विद्यापी.
जी. ओ. ओ. ओ. ओ. ओ.
मु. दाडी

युव चंचडी

राधकान्त तुणरीवाल
K. २२३०
13 NOV 1929

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીંગઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૮-૧૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પુષ્પપાંખડી

વિષય ટ- : ૧

પુણ્ય પાંખેડી

: કતા :
.

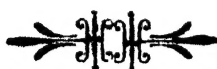
આર. જી. મોટાણી બા. એ. એલ. એલ. બી.
મુ. લાઠી

: પ્રકાશ :
|

વાઘજીભાઈ તુળશીભાઈ પટેલ.

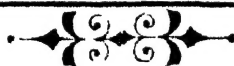
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીયર્થ-સંગ્રહ

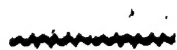

આ પુસ્તક શ્રી રામજી પુંજ આર્યપ્રકાશ પ્રેસ, સ્ટેશન
રોડ, આણંદમાં આપુલાર્થ કુબેરદાસ પટેલે
પ્રકાશક માટે જાપ્યું. તા. ૨૦-૬-૧૯૨૯

પ્રસ્તાવના

હિંદુસમાજ આજે અધોગતિમાં સબડી રહ્યો છે. તેના એકેએક અંગમાં વિષ વધતું જાય છે તેનો પ્રતિકાર કરવાને દેશનો સમજી વર્ગ તન તોડ મહેનત કરતો રહ્યો છે અને કરે છે. વિધવાની આપણા સમાજમાં કંઈક કહાણી છે. તેના પર ગુજરતા સિતમ કોઈપણ સખત હૃદયના માણસને અશ્રુપાત કરાવે છે. જે સમાજને વ્યવસ્થિત રહેવું હોય તેને આવી ભયંકર પ્રથામાં ફેરફાર કર્યો છુટકો છે. સંસ્કારી અને અસંસ્કારી વરવધૂને સાંકળી દેવાની રીત તેનાથી પણ ખુરી છે. પાંચમી સદી જેવા જૂના વિચાર વાળા માણસને એ ભાગ્યેજ ખબર રહે છે કે આમ કરવાથી પુત્ર પુત્રીઓને સુખ સાંપડવાને બદલે હિંમેશની હૃદયચાતના ભોગવવી પડશે. છુપા આંસુ, છુપા બાળાપા એ આવા યોગનો વારસો છે. યુવક કે યુવતી આવા સંજોગમાં હાથ વરાળ કાઢી ખતમ થઈ જાય છે. આજે કેટલાકની રાખ પણ દયાની પ્રાર્થના કરી રહી હશે. આવા સવાલો તરફ ભાગ્યેજ સમાજે દ્રષ્ટિપાત કર્યો હશે.

દરેક સંસ્કારી યુવાન કે યુવતીનું જીવનનાવ ખરાબે ચઢી જતાં ભાગી ભૂકો થતાં ક્યાં આપણે નથી જોયું ? જુનાં વિચાર વાળાં ફક્ત ઉભરની. અસમાનતા, વિદ્યાની અસમાનતા, સ્વભાવની અસમાનતા, રૂપ રંગની અસમાનતા, આ અસમાનતાઓ જાણે બહુ વિચારવા જેવી બાબત ન હોય, તેમ યુવાન યુવતીઓને સાંકળી દેવામાં આવે છે. આ સાંખંધી આપણે સમાજ ઉદાસીન છે. આ પ્રથાપર જોઈએ તેવા વિચાર નથી થયો. આ રાક્ષસી રૂઢી તાત્કાલીક સુધારો માગે છે. જેણે અકાળે કેટલાક યુવાનનું હીર ચુસી લીધું હશે એનો દિસાબ સમાજના આપડામાં નહિ જત ?

૨ આપણા ગૃહની કુળવધ્વોને પણ પુત્રી પ્રમાણે લેખવામાં સમાજ જાણે કેમ હલંકો પડી જતા હોય, તેમ એ નીજી ઝરી પુરાણી પ્રથાપર એક અક્ષર હજી કોઈ કાઢતું નથી. વહુ એટલે તે ઘરના તમામ માણસની દાસી એ ભાવના નાખુદ થવાની જરૂર છે. વહુને પણ જ્યાં સુધી બધા કુટુંબ જનની જેમ માનપાન નહિ મળે ત્યાં સુધી એ આપણી સ્ત્રી નહિ રહે, ત્યાંસુધી આપણા ઘરમાં દેવરમણ નહિ હોય ત્યાંસુધી આપણી વંશકુલ વેલડી નહિ ફાલે ફુલે.

(૩) આ સાથે એક કડવી વાત મારા યુવાન કાલેજ-અન બંધુને કહી દઉં. તમારી વિદ્યાનું સાર્થક લાંબી પહોળી વાતો કરવામાં નથી. ગમે તેને ઓર્થોડોકસ કહી તેના તરફ ધૃણાથી જોવામાં નથી. અભણ ગામડીઆ તરફ બુર (Boor) કહી કટાક્ષ કરવામાં નથી. પણ જો ઉચ્ચ કેળવણી સાર્થક કરવા માગતા હો તો આજનો ચાલતો ઇતિહાસ તપાસો, જૂનાંમાંથી પણ જાણવાનું ઘણું છે, એમ સમજો. તમે બહુ સમજો છો, એ જુદા છોડી દો, બહુ બોલવા કરતાં સામાનું સાંભળો અને પછી ધીરજથી જે કહેવું હોય તે કહો. બહુ આદર્શ સેવવા કરતાં નગદ કરવાનું હોય તે કરો. આદર્શ એ તો કવિત્રીલનો ઉચ્ચ મન ઉડ્ડયન છે. તેમાં બહુ ઝાઝું નહિ પમાય. એટલેજ કહું છું કે દરેક કોલેજઅનને સરસ્વતીચંદ્ર જેવાં ચાળાં કરવાં છે અને કુમુદ જેવી સ્ત્રી જોઈએ છે. આ મનસ્થિતિ બરાબર નથી. અંગ્રેજ ભણવાથી બહુ ઉસ્તાદ થવાય એ ભ્રમ હવે તમારા મગજમાંથી જવો જોઈએ. આપણા જમાનામાં પણ ધર્માનંદ કૌંસંબી, અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીયાર અને પંડિત ઇંદ્રજી થાય છે. તેમને કેળવવામાં અંગ્રેજી વિદ્યાનું શરણ નથી લીધું. રૂકત નેકાલે સાહિબ જે દહાડે આપણા પુરાણને બધાં ગપ કહ્યા, ક્ષીરસાગરની મશ્કરી કરી, ત્યારથી

આપણે પણ એ ઉપદાસમાં જોડાયા અને આપણા ઉજ્જવળ ઇતિહાસ ઉપર ધૂળ વાળી. આજે ફરીથી એ ધૂળ ખરી જાય છે અને આપણે જોઈએ છીએ કે હિંદુસ્તાન પણ એક વખત સુધારાની ટોચ ઉપર હતું કે દહાડે જે યુરોપમાં મધ્યરાત્રિ હતી. ફરીથી એવા ભારતનું ચણતર કરવાને યુવાનો ફાળો આપે એ ઇચ્છવા જેવું છે.

છંદમાં ધર્મને નામે હિંદુસ્તાનમાં જે ધર્મિયો પોપાયાં છે તેને ઉન્મૂલ કરવામાં આર્યસમાજનો ફાળો ઘણો છે. વિધવા વિવાહ, નારીઉદ્ધાર, અંત્યજોદ્ધાર વિગેરે આમાજીક કાર્યમાં તેમનો ફાળો જખરો છે. અને વેદસ્તવનના ડોકોનિશાન ઠેક ઠેકાણે ફેરવી આપણને વિનાશન ભાર્ગમાંથી (Halt) હાલ્ટ કરવાનું એમનું કાર્ય એમણે કર્યું છે. આપણા ભવિષ્યના હિંદુસમાજની પુનરુદ્ધતના જ્યારે થશે ત્યારે આર્યસમાજીઓની સેવાની પિછાન થશે, એવા મારોનમ્ અભિપ્રાય છે.

“પુષ્પપાંખડી” વાંચકવૃંદ સમક્ષ મૂકવામાં મને આજે આનંદ થાય છે. આ પાંખડીમાંથી ઉપરના વિષયમાંથી કંઈને કંઈ મળે અને આપણા યુવાનને પસંદ પડેતો એ મારું અહોભાગ્ય સમજું છું.

એમાં કદાચ વાંચનારને A high flight of imagination ઉચ્ચાડુચન માલમ નહીં પડે, કદાચ અન્ય કવિના જેવાં આંદોલન નહીં મળે, પણ છતાં મને આશા છે કે એ કવિતાઓ આપના કાનમાં ગણગણશે અને કહેશે કે આ રહ્યું તમારું સહેલું સમાજજીવન અને તેમાંથી જોઈતા સુધારા કરી દેયો. આપણા જીવનની ઝાંખી રૂપરેખા હું જટલી આલેખી શકું તેટલી આલેખવા પ્રયાસ કર્યો છે, અને તેમાંથી વાંચનારને કોઈ પ્રેરણા મળી જાય તો જરૂર હું મારો પ્રયાસ સફળ ગણું છું.

લી૦ કર્તા

અર્પણપત્ર

શ્રીચુત્ કૃષ્ણચંદ્રસિંહજી સાહેબ.

ભાવનગર

આપને આ “ પુષ્પ પાંખડી ” વિનમ્રભાવે અર્પણ કરું છું,
તે સ્વીકારી આભારી કરશેજી.

લી• સેવક

આર. જી. મોટાણી

પુણ્ય પાંખડી

: ક્રતા :

આર. જી. મોદાણી.

બી. એ. એલ. એલ બી.

: પ્રકાશક :

વાઘજીભાઈ તુળશીભાઈ પટેલ.

અનુક્રમણિકા.

		પૃષ્ઠ
૧	સંસાર સમસ્યા	૯
૨	સુરલીધર	૧૧
૩	બંગ્લીધરની બંગ્લી	૧૨
૪	મૃત્યુ	૧૩
૫	નવુલ્લૂનું	૧૫
૬	વિધવાને	૨૦
૭	ભૂતકાળનું ગૌરવ	૨૨
૮	બાલક	૨૫
૯	કુલવધૂ	૨૬
૧૦	આજનો કાલેશ્વર્યન	૨૮
૧૧	વડીકને	૩૧
૧૨	ઋણ	૩૪
૧૩	ચાચના	૩૬
૧૪	દંપતિ ચિત્ર	૩૯
૧૫	કૃષ્ણચંદ	૪૧
૧૬	રાત્રિ	૪૨
૧૭	વસંતુમાં સિધુ તટ પર	૪૫
૧૮	સંવાવામિ યુગે યુગે	૪૮

સંસાર સમશ્યા

ચડતી પડતી તડકા છાંયા
એ કુદરતના ખેલો છે
સુખ દુઃખ સમજે દેહ ધર્મ
વીરલા એવા કાઇક જ છે...ચડતી

સીના ગ્રહીદિન એક નિશાયર
લંકા પ્રતિ એ જાયે
એક દીવસ રણમાં રડવડીઓ
ઇતિહાસે એ સાખ ખરે...ચડતી

માખા ગ્રહમાંથી પાંડવો નાસ્યા
કુંતી માતની સાથે
વિરાટમાં છુપા જઈ વસીયા.
એ પણ એવો દિન આળ્યે...ચડતી

ફાડયુ અર્ધપટ અરધી રાતે
હૃદય હીણા થઇ નળ રાયે
અયોધ્યામાં આશરે લઈને
સતી પરણવા ફરી જાયે...ચડતી

આબનખાહુ અને બાણાવળી
પાંડુ પુત્ર અર્જુન હતો
એ બાહુ બળહિન પડ્યાં
એકદિન કાબાથી લુટાયો...ચડતી

આકૃત આવી કૃષ્ણચંદ્ર પર
હોવા છતાં એ મોરારી
છુટયુ તીર તે પડયુ ભાલમાં
ખંસીધરનો પ્રાણ હરી...ચડતી

મુરલીધર

કહે કાનાને ખંસી બજાવ્યાં કરે
 બજાવ્યાં કરે અમીરસ પાયાં કરે...કહે
 કદંબ વૃક્ષની વિટપમાં બેસી
 ખંસીનો મુર મુણાવ્યા કરે...કહે

ઉપનિષદનાં અમર સરોદો
 હલધર બંધુ હલાવ્યાં કરે ..કહે
 સરિતા યમુનાનો એ તારો
 ગીતાનું માન ગજાવ્યાં કરે...કહે

ગોપીજનનો કૃષ્ણ વલ્લભ
 વેદ પરિમલ પસાર્યા કરે...કહે
 પરમ મિત્ર પાંડવ બંધુનો
 ઓમ્ર ઓમ્ર આલાપ્યાં કરે...કહે

બંસીધરની બંસી.

મધુરી વાગે વાલાજીની વાંસળી
હરતાં ફરતાં રમતાં એ સંભળાયજો...મધુરી
હજીત ગંગાની એ રૂપાળી બેનડી
મંજુલ સ્વરથી પાવન કરતીજય જો...મધુરી

રાધાજીની એ લટકાળી સમોવડી
સંભળાવે ગરવી ગીતાનાં ગાન જો...મધુરી
હૃદયજીની એ શિક્ષિકા કિન્નરી
ગોપી જનની એ છે આત્મારામ જો...મધુરી

હપનિષદના ઓજસને લલકારતી
વેદાધ્યયનનું ગંભીર સુસંગીત જો...મધુરી
બાલ કનૈયાની વેણુમાં વાગતું
શબ્દ પ્રલોભિત વહીવટો રણુકારજો—મધુરી

મૃત્યુ

કોઈ કહે કોગળીયું આબું
 પલેજ અને ઝરી મરકી;
 એક પછી એક ચાલ્યા જાયે
 એમ જગતમાંથી સરકી—

કુટિલ કાળની કૃત નીતિથી
 પડ્યું રગડમલ પંજમાં
 રાજા અમીરને નાના મોટા
 નવ છુટ્યા સકંજમાં—

હાથે નીચે નાકે ત્રાંસે
 ઈચ્છે ત્યાં જઈને નાસે
 છતાં કાળનો સરમી પંજે
 જ્યાં હોય ત્યાં જઈને ફાંસે—

(૧૪)

એક એકથી અધિક સવાયા
છત્રપતિને ધરખારી
વીણી વીણી પીંખી નાખ્યા.
નથી રહીએ ઉઘરાણી—

સાધુ યોગી જતિ સતીને
તપીયા જપીયા સહુ પાડ્યા
એક અગર બીજા બાનાથી
સૌને મૃત્યુએ ઝાડ્યા—

જીવજંતુને ઉરપર ભૂજપર
પક્ષી આકાશે રહેનારા.
જળચર સ્થળચર પ્રાણીનાના
મૃત્યુને જઇ મળનારા—

માનવ જતિ નહીં વાંછે પણ
દુઃખી જનોનો દિલાસો
તુજ શરણમાં જે કોઇ આવે
શાન્તિ પામે તે ખાસો.—

(૧૫)

નવું જૂનું

નવા જૂનાનો ફેર ખતાવું
ક્યાં હતાને ક્યાં છઠ્ઠ્યે
હિંદુવટ તો આજ હણાયે
ઉપાય શા યોજી લઘ્યે.

ઋષિ મુનિ જ્યાં વસતા પહેલાં
વેદ સ્તવનમાં રત રહેતા.
જોગી જતિ વેરાગીના જૂથ
આજ ધરોધર આથડતા

કુમ કુમ પગલાં સતીનાં પડતાં
એજ પુનિત આ ભોમ હતી
નંદન વનને સ્વર્ગ સરિખી
જમીનમાં રસરેલ હતી.

શ્રવણ સરિખા પુત્રો પહેલાં
 માત પિતા માટે મરતા
 આજ અજાયબ એ જમાનો
 જગત કૂરો પણ નહિ જડતા.

રામ સરિખા રાજ ન મળે
 ભરત સરીખા ભાઈ નહિ
 સીતા સરખી સુંદરી ન મળે
 દશરથ જેવું છત્ર નાહિ

પ્રજા જનો રંજાટે મારે
 કહણ વખત આ ચાલે છે
 ભાઈભાઈ ને રાજ્ય લોભથી,
 એક બીજા સંહારે છે

સીતાની જગાએ દેખો
 આજ અમારી બેનોને
 પર નીંદા કુથલી કરવામાં
 મીઠું મરચુ લેળે છે

રાજસ્થાની રમણી માટે
 રાજપૂતે રૂધિર રેડયું
 આજસુધી ઐતિહાસિક પાનાં
 એ ગૌરવની સાખ પૂરે

એ આખર અને મહત્તા
 વિલીન થઇને અસ્ત થઇ
 જ્યાં જ્યાં નારી પૂજા ન મળે
 તેની પડતી પૂર્ણ બની.

કૃષ્ણ ચંદ્રની ગીતા મૂકી
 ઓઘડનું ઓળખાણ કર્યું
 ભેગા થયા સૌ ભભરાળા ત્યાં
 ધર્મ નામ પણ શેષ ગયું.

ઝૂઝતા જૂદમોની સામે
 એ બહાદુર ને બળવાળા
 ખેરી પાસે રહ્યા બહાદુર
 હવે કાયર છે બળવાળા

લડાઈને દંગાની વખતે
 ધણી થયો પણ નાસે છે
 ઇશ્વરને આધારે મૂકી
 ખાલ ખચ્યાંને ભૂલે છે.

ના કૌવતને નાતવાન પણ
 સવાશેર કાંકો રાખે
 વાત વાતમાં ઝઘડા કરતાં
 સ્નેહીનું ખુરં તાકે

અસહના યુવાનો દેખો
 ધમધમાવતા વસુંધરા
 એને બદલે માયકાગલા
 જુઓ તમે કીકા ચહેરા.

સૌ સૌને મન મોટા માને
 નીચ ઉંચનો ભેદ રાખે
 એ હાલત છે અધોગતિની
 નિયમ વિશ્વનો સાખ પુરે

(૧૮)

વૃદ્ધો જાણે વરસો જાતાં
ડહાપણનો જમાવ કર્યો
યુવાન જાણે નવી વિધાનો
આખો દરિયો મેં ડોળ્યો

આછાં કપડાં સાફ સુફીને
વાંકા ચુકા ત્રાળ વણ્યા
દહેકે મહેકે મહાલે નારી
સઘળું જાણે અમે ભણ્યા.

મૂખાં જાણે હું સૌ જાણું
અન્ય આંધીમાં છો સમડે
પંડિતને મન હું કહું સાચું
અન્ય ખરું તે ફેક કરે.

વેદાંતીને વેદજ સાચા
ભજનીને મનભજન ખરું
ફટલાક માને કર્મકાંડને
સૌ કહે મેં સાચું કયું

નાતિ જાતિ મત મતાંતર
કડવા વેલા બહુ પોખ્યા
સમજવાનું સમજ્યા નહિ જથી
અધોનાતિએ જઇ પહોંચ્યા

વિધવાને

વિધવાને જાણોરે જગની સેવિકા
પાંતની એ છાયા પણ અંતર ઉણુ જો
અંકલડીને આથ વિહોણી ઝુરતી
હૃદ્ સરવરમાં ઉર્મિ છે પણ બંધ જો-વિ.
કટુ સાંભળતા પણ કટુ નહિ ભાખતી
એવાં જાણે જમા કર્યાં શુભ જ્ઞાન જો
પરસેવામાં જીવે પણ સેવા ધણી.
દિનચર્યામાં રહે છે લયલીન જો-વિ.

ગૃહકાર્યમાં જ્યાં જ્યાં જોઈ નિશાનીઓ
પુનિતપણાનો ત્યાં ત્યાં ફરતો હાથ જો
સેવે સધળાને પણ પેતે સેવ્ય નહિ.
અંતરમાં ભાવે છે એવા ભાવ જો-વિ.

કૌટુમ્બિક જીવનનો એ સ્પષ્ટ ગણું.
હુખહુ જાણે ગંગાનું સ્વરૂપ જો
શ્વેત ઝરણુ જેવાં જીવન વહાવતી.
માનસ સ્ફાટીક પૂર્ણ પાળે છે શુદ્ધજો-વિ.

અકળાયે છતાં પણ સુખપર રોષ નહીં
અપશુકનમાં તને ગણે અજ્ઞાન જો
મનમાં પામરતા સમજે છે લોકનો
સુખ દુઃખના એ વરસ વિતાવી જાય જો-વિ.

પરલોક પતિને મળવાને ચાહતી
એ આન્દોલન શુદ્ધ હૃદયનું હીર જો
મૂક મનથી તું સ્વરને આરાધતી
જન્મો જન્મ પામુ એનો સગ જો-વિ.

ભૂતકાળનું ગૌરવ

વીર વિભૂષિત આ ધરતી હતી
યુધ્ધ કૌશલ્ય વીરત્વનું ધામરે
હતભાગી હિંદુ જૂની જહોજલાલી અસ્તથમ

અશોક અને મહારાજ ચંદ્રગુપ્ત
સમુદ્રગુપ્ત હર્ષ પૃથ્વીરાજરે...હતભાગી

ઉત્તરે કાંધાર દેશ સર કર્યો
મૃકયો સુખો નિજ પુત્ર કુણાલરે...હતભાગી

વિજયનગરનો જૂનો રાજગઢ
દક્ષિણમાં આજ પુરે છે સાખરે...હતભાગી

સુરાષ્ટ્ર કલિંગ પુર પશ્ચિમમાં
હિંદુવટની ફરતી ત્યાં તો આણુરે...હતભાગી

કુમાર સિદ્ધાર્થ આખા હિંદમાં

(૨૩)

છુટે હાથે આપ્યું ઝીણું જ્ઞાનરે...હતભાગી

હર્ષ દરખાડે પંડિત આવતા

એના જોડા મળે નહિ જગમાંયરે...હતભાગી

કપીલ કણાદને પતંજલિ

યાજ્ઞવલ્કય કાયદાના અણુકારે...હતભાગી

વર્ણિક પુત્રો વહાણવટું એડતા

જતાં ઠેઠ અવાની મોઝારે...હતભાગી

વીરપૂજા આજે વીલાઈ ગઈ

જાણે નહિં કોઈ સિવાજી પ્રતાપરે....હતભાગી

નારોપૂજાને નમ્યાઈ માનતા

એવાં આજે ભારતનાં સંતાનરે...હતભાગી

વિધવાને ગણે જગની વેઠ છે

પળે પળે આંતરડી દુભાયરે...હતભાગી

નવી વિદ્યાનાં અંકુર ફુટીયાં

નેવનાં પાણી આજે વ્યડ્યાં છે મોભરે...હતભાગી

જૂની સંસ્કૃતિ જૂનો જૂનવટ
ભૂલ્યા સરવે હિંદુતણા બાળરે...હતભાગી

ધરતી ધમધમતા યુવક પાયથી
આજે એ તો વાયે ઉડી જાયરે . હતભાગી

એકજ પિતાના સહુ બાળકો
ઝઘડીયે દયાનાંદની સાથરે...હતભાગી

ઐકાર ધ્વનિ જણે કુંડીયો
એળખાવ્યા અપણને છઠ્ઠે સિંહરે...હતભાગી

માંહે માંહે ઝંઘડા માંડીયા
સઘળો એ છે સ્વજાતિ વિનિપાતરે...હતભાગી

ખોખે ઘોખે અન્યને આપીયું
આજ યાચે છે હિંદ એ નવાઈરે...હતભાગી

મ-ત મ-તાંતર મૂકી દધ
એકજ છઠ્ઠે હિંદુ અને હિંદરે...હતભાગી

બાલક

જ્યાં જ્યાં કુમકુન પગલી તારી પડે
નિરદોષતા જોઈ નમું હું નમું
ગૃહ બહિર તમ વાણી વહે
જાણે આલિ કલાપ ગુંજર કરે—નિરદોષતા

ગૃહ મંદિર મેડી મહેલાનાં બધી
તમ વિણુ એ સર્વે શૂન્ય હતી
તુજ ઉદ્ભવે આજે અજવાળી—નિરદોષતા

રતુરાજ વસંતનું પુષ્પ ખરું
જ્યાં જ્યાં હોય ત્યાં પરિમલ પાથરતું
મદ હાસ્યથી વાસ ઉજાળી રહ્યું—નિરદોષતા

માનવ જાતિમાં એ રંગ પક્ષી ખરું
કિલાકલાટ જંઘ કંઈ આલાપતું
સ્વચ્છંદે ગમે ત્યાં વિહરતું—નિરદોષતા

સ્વર્ગ સરિતાનું અમૃત ઝરણું વળી
વહી સંસાર સાગરે જાય મળી
સ્વર્ગસમ સંસાર વહાવી વડે—નિરદોષતા

કુલવધૂ

કુલવધૂને જાણે ધરની ગુલામડી
હતલાગી હિંદુવટનો એ ખ્યાલ જે
પળે પળે એ ઉન્હા આંસુ સારતી
ગૃહે ગૃહે એ ગૃહ લક્ષ્મી દુભાય જે—કુલવધૂ

સાસુની સેવા કરતાં જશ ના મળે
નણુદી શોધે ઝીણા મોટા વાક જે
જેઠાણી કહે છે વહુને ના આવડે
ગૃહપણની એકે રીત રીત જે—કુલવધૂ

પ્રભાતમાં ઉઠીને કામે લાગતી
ટકટક સઘળાની સાંભળની જાય જે

રાખ ચડે પણ સામ્ય પણ એ દાખવે
અપયશવાળુ જીવન જીવી જાય જો—કુલવધૂ

મહેણાં ટાણાંની ઝડી વરસી રહે
ગૃહ વધૂને જાણે છે ગુન્હેગાર જો
સગા સખંધી પાડોશી ટાળેવળે
ગુન્હાતણી તપસીલમાં નોંધો થાય જો—કુલવધૂ

સાંજ પડે છતાં પણ સુખ એને નહિ
જમતાં હીંચોળે સાસુજનાં બાળ જો
પહેર રાત સુધી એ વાસણ માંજતી
પછી જતી એ પતિતણે આવાસજો—કુલવધૂ

કુળકુળના આજે આવા ઇતિહાસ છે
સુકાઠ જાયે એ સુંવાળી વેલ જો
ઉપણુ લાગણી અને ખળાપે ઝુરતી
છુપાં આંસુ ખેરી આખર જાય જો—કુલવધૂ

આજનો કેલેજીઅન.

હચ્ચ અલિલાપાને સેવે
 વાણી વિલાસાનો શોખ ધરે
 લલા લલા મનોરથને ભાવે
 કરવાનું એ નાંહી કરે —

મીઠીંગમાં જઘ મોટાં ભાષણ
 મોટા નામો આપે છે
 સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કરતાં
 કરવાનું એ નાંહી કરે —

નારી પૂજા ત્યાં કરા પણ
 ઘરમાં સ્ત્રિને મારે છે
 સમાનહકનો સિદ્ધાંતવાદી
 કરવાનું એ નાંહી કરે —

અર્થશાસ્ત્રનો એ વ્યાસી

(૨૬)

છતાં નાદું સમજણ એને
કોટ પાટલુન ચરખા ચડાવી
કરવાનું એ નાંહી કરે—

ઝીણી નજરે સાહિત્ય જોયું
વણજોયું વગવે બીજું
તર્કશાસ્ત્રને વાંચી સમજ
કરવાનું એ નાંહી કરે.—

જુજવા ઇતિહાસો જોયા
પોતામાં પાડ્યું કાણું
નીતિ શાસ્ત્રની વાતે વળગી
કરવાનું એ નાંહી કરે.—

લીન થયો એ ગણિત શાસ્ત્રમાં
કોસ એને થીટા કરતો
કાવ્યતણી એ કળા પિછાની
કરવાનું એ નાંહી કરે.—

રસાયણ વિધાનાં નો રે
જુદા જુદા ગેસો શોધે
પરમ ગેસ એ પરમાત્માનો
કરવાનું એ નાંહી કરે—

બડાબડાની વાતો બોલે
બકા અને શેરીકનને
સુતાં ઉડતાં એ સમરતો
કરવાનું એ નાંહી કરે—

પોતાનું છે બધું નકામું
એ શ્વાસો શ્વાસે ઉછરે
નિગાહ નથી કીધી પોતામાં
કરવાનું એ નાંહી કરે—

રમત ગમતને જીમખાનાની
વાત બધીએ છો કરતો
ભાઈચારાની ગંધનથી ત્યાં

કરવાનું એ નાંહી કરે—

કલ્પો અને રેસીડન્સીના
ગેધરીંગમાં એ મોખરે
પ્રદર્શન કરે નિજ જ્ઞાનનું
કરવાનું એ નાંહી કરે—

નવી વિધાના ભરે ચાલે
જાણે સઘળું મેં જોયું
અદ્યમતિ એ સમજે નહીંને
કરવાનું એ નાંહી કરે—

વડીલને

વડીલ છતાં પણ સમજે નહીં નિજ કામને
જવાબદારીનો જરીયે ન મળે રંગ જો
બાળ પાણું પરણાવે છે નિજ બાળને
વાણ સમજે એ જમા કરે છે દુઃખજો—

મોટ પણે એ વરવધૂમાં સ્નેહ નહીં
પતિ ભણેલો અર્ધાંગિના છે શૂન્ય જે
એકમેકનું દિલ જણે જુદું રહે
આંતમ એનું ઝેર હણાહણ હોય જે—

લહાવાના લોભે પરણાવ્યો પુત્રને
સમાનતા ભૂલ્યાને ભૂલ્યા ભીંત જે
ઉમર વિધાનું વિષમપણું ત્યાં તો રહ્યું
જીવન ખંસીના વાગે જુદા સુર જે—

પૌત્ર યશને ઉજળું કુળ કરશે વળી
બ્રમણા મોટી એનું ન મળે માપ જે
હૃદય વિણામાં ફાર પડી જણે નહિં
જીવન ભર એ સાંધી નવ શકાય જે—

ઉંડા ઉંડા નિસાસા વળી નાખતો
એ ઉડતો આકાશે ભામા હેહ જે
એ અંતરનુ ભાન નહિ તમને જરી
બળાપાથી હૃદય કરતો ખાખ જે

ઢીલ જલે પાણુ થા દેખાડી નહીં શકે
 પુરુષ પણાનું એને છે અભિમાન જો
 ઉંડા ઉંડા સવળા પ્રણને સેવતો
 અંતર આજે એનું જહેરું ખોડ જો—

પળપળના ઉંડા નિસાસા નાખતો
 અંતર શાપે એ કઢંગી રીતજો
 ખાનદાનીના ખોટા ભારે ભારીયો
 અંતર મનને એનો આખો દેહ જો —

સંસ્કારી દંપતિને એ જ્યાં દેખતો
 દુરથી પ્રણમી દુરથી આદર્યો જય જો
 આશિરવાદો અંતરના એ આપતો
 રહો અખંડિત એની એવી જોડ જો—

ઋણ

રૂણ સેવતો જન જે 'અધાનું'
નીંદ સરખી ના મળે
ચીંતાતણા ભારે ભરેલો
સંસારમાં એ વિચરે.—

લાવો કહી લોકો થકવતા
આજ કાલ આપીશ એ
અહાનાં 'ખતાવી છટકવા
ઉપાય સંઘળા આદરે—

નિજ કામમાં મશગુલ એ
ત્યાં આવી ઉધરાણી કરે
આવેલ ચીંતામાં ઉમેરે
ઉધરાણીથી થશે—

ગામમાં કે સીમમાંને
એતરે કે પાદરે

(૩૫)

જ્યાં જ્યાં જતો ત્યાં લેણદારો
રૂં થઈ પાછળ ફરે—

હુકમનામાનાં હુકમથી
કોરડો કાયર કરે
ઉપાય શોધે છટકવા
પાણુ જેવટે એ ફરસી પડે—

ધરમાં જતાં ધરની ગૃહિણી
એક બે વાનો કરે
શૂન્ય મનથી સાંભળી એ
ધ્યાન વિણ હાહા કહે—

નિજ બાળ માને મુજ પિતા
પામે જઈ કંઈ આચરું
કાલાને ભોળા બોલમાં
આનંદમય વાણી વદુ—

મન કોકડું એનું ગુંચાયું
રણતણી ગદલીએ મહી

બાલક તણા બોલો ભણી
એને અભિરૂચી છે નહિં—

યાચના.

જગતમાં જન્મીને યાચું
પ્રભુજી દયો તો એવું દયો
હતા શિરછત્ર શ્રી રામને
ભરેલા વાત્સલ્ય ભાવથી
વિયોગે પંચત્વ પામ્યા
પિતાજી હો તો એવાહો—

દિવસને રાત ભર સેવા
કીધી અભયારી લક્ષ્મણે
કુડે એ રામને વચને
બંધવ હોતો એવા હો.—

જીજીપાર્થ એ જમાનાની
 વીરત્વનાં પાન પાનારી
 બનાવ્યો સિંહ શિવાજીને
 માતાજી હો તો એવા હો—

પત્નિવૃત્ત રામના જેવું
 જગત કૂરી એ નહિં જોશે
 જીવનભર અન્ય ના ઇચ્છી
 પતિ જો હો તો એવા હો—

દીધેલાં વર કૈકયીને
 અણખોલી આજ્ઞા દશરથની
 બરાબર પાળી શ્રી રામે
 પનોતા પુત્ર એવા હો—

હતા ચક્રપાણિ બંસીધર
 પળેપળ કાળજી લેતા
 હગાર્યા પંચ પાંડવને
 સુદૃઢ હો તો એવા હો.—

પતિના સુખ દુઃખે રહેતી
 સમાન એ જનક પુત્રી
 પડ્યાં દુઃખ પ્રેમથી સહી
 પત્નિ હો તો એવી હો.—

પવનસુત જય પવન વેગે
 શિરસાવંધ આશ્નાધારી
 હઝુરના હુકમે રહેતો
 સેવક હો તો એવા હો —

ખરેખર રાજવટની રીત
 પ્રતાપી પ્રતાપસિંહ જાણે
 અણુનમ શિષ્ય એ રાખે
 નરેન્દ્રો હો તો એવા હો.—

જૂનું ખંડેર હિંદુત્વનું
 પડીને ચૂર્ણ એ થાતું
 મરામત દીધી દયાનંદે
 મહર્ષિ હો તો એવા હો—

ધરી દેહ પરોપકારાર્થે
 જગતને આત્મવત્ જાણે
 હણે નહિં કોઈને નહણવાદ્યે
 પયગંબર હો તો એવા હો.—

દંપતિ ચિત્ર

મુજ મનના માલીક રસીલા
 જનના દીવા ...

પ્રેમામૃતનાં ઝરણાં છાંટેા
 નયનોનાં તારા

સાવિત્રી સમ નરવર પામી
 હું પુનિત થઈ છું

જગરના અણમોલ
 આન્દોલને ઝુલો તો હીંચુ.—

ગૃહસ્થાશ્રમની દેવી છે
 જીવન લાગિનિ લેખું
 હૃદય મંદિર મમ હવે ઉઘાડી
 પ્રેમે તને પધરાવું
 મુજ મનની માલીક રસિકા

જીવનની જ્યોતિ—
 લાવનાંભયારીં છે આપ અમારા
 જીવનભરના સાથી
 આપને ઓથે અમે રહીને
 ગૃહમંદિર અજવાળી—મુજ

ગૃહિણી વણ જેમ ગૃહ છે સૂનું
 સુકાની વણ જેમ હોડી
 પુરૂષ જીવનની અદ્ભૂત પ્રકૃતિ
 સ્વર્ગ સંસારે રચતી—

કૃષ્ણચંદ્ર

એ...વારી   જઈ
                 વારી   કૃષ્ણચંદ્રને
વૃજવાસમાં   કુરુક્ષેત્રમાં
                 ઉપકારી   વપુધારી...

મુરહણી   મુરારી   ખન્યા
                 ભકતજનોનાં   કામ   કીધાં
એ જીવન   આરાધિએ   ...

                 આહરોમાં   વાસ   કરી
ગોપની   સાથે   રાસ   રમી
                 ઉદ્ધવને   ઉધારીએ...

શિશુવયે   વિરાટ   દર્શન
                 પાર્થ સાથે   રહ્યા   પ્રસન્ન
દ્રૌપદી   ચીર   પુરીયાં   ....

                 ધર્મ   ક્ષેત્રે   કુરુક્ષેત્રે

ગીતાનાં પ્રવચન કીધાં
યુગે યુગે કોલ આપીને...

રાત્રિ

દિનકર તણા રથ થાકથી
જ્યારે સ્વગૃહે સંચરે
જગતને આરામ આપી
શાન્ત રાત્રિ પાથરે
આ રાત્રિ મારી પ્રિય સખી
તું વિશ્વનો આરામ છે
સહુ તુજ ગોઠે ઉમતું
મૂકી વ્યથા નિશ્ચંત છે
કારીગરો વ્યાપારીઓને
કૃષિકારો કે વળી
જગત ભરના અન્ય મનુષ્યો

તુજ આશરે પોઢે ઢળી
આ શાન્ત રજનીમાં જુઓ

કાઠ અભાગી વિધવા
સૌ સુતું ત્યારે આંસુ સારે
લેશ સુખ એને નહિં

પાપી પુરૂષનાં પ્રલોભન
સમાજનો સિતમ એને

વિપથ ગામી જવામા
છેવટે કુવે પુરે.

કાઠક યુવક જગતોને
પુસ્તકો ઉથામતો

એકીટસે વિચારતો
કહી લાગ્યને એ (વરમતો

થાકને વળી ઉંઘને
આરામને એ અવગણે

સીતળી અસમાનતામાં
આજ કાલજ ફૂડફૂડે

(૪૪)

સંસાર સાગરની મજલ
એ પાંખથી પુરી થશે
પણ એક પાંખે ઝુઝતા
યુવાન એ અકળાય છે
વળી કાઢ બાળા ભાલો ભોળી
બાલ પતિને પામી ને
ઉંઢા આંસુ સારતી ને
વ્યતિત રજની એ કરે
લેણદારે લાવ લાવ કરી
જેને સંબોધતા
તેને જરાયે નીંદ ન મળે
છો રાત્રિ પર રાત્રિ પડે
ચોરો કુકર્મી છાટકાને
કામ કાળાં સહુ કરે
રાત્રિ મનથી દિવસ માની
વ્યવહાર સ્વચ્છંદે કરે
આમ્ આમ્ આધાર જેને

એવા યોગી ઉંઘે નહીં
 પ્રણવપદની સેવના થકી
 આત્મ ઉજળો એ કરે

વર્ષા રૂપમાં સિધુ નદીનાં તટ પર

શિતલ વાયુ વાયે
 શિતલ કણ્ઠથી ભૂમિ સિકત બનતી
 અને સૌદામિનો
 ગગન નયનમાંથી ચગતી—

ગડેડાટો મોટા
 ગર્જન કરી ધન ગજવતા
 મયુરો કેકાથી
 મનુજ સંગીત લજવતા—

સર્વે પક્ષી કુલો
 આનંદોત્સવ ઉજવતા

(૪૬)

સ્વજાતે નાહીને
શરીર પરની રજ ઉડવતા—

દ્રષ્ટિ જ્યાં જ્યાં ઠરતી
અમીમય અને હરિત ભૂમિમાં
નિહાળુ હું ત્યાં ત્યાં
અવનવા કુદરતના બગીચા—

વળી ખળખળ વહેતા
નુષાર સમ એ શ્વેત ઝરણાં
શ્વેત સિકર ઉડાડે
કુવારા કુદરત તણા—

નદી મોટી સિંધુ
પુર ઝડપથી વહી જતી
સંગ્રહેલું સર્વે
જય સમુદ્રે ઠલવતી—

નદી સિંધુ પ્રાન્તે
અલખ અવધૂત એક વસતો

અને ઝુંપડી ખાંધી
ઝામ્ ભૂર ઝેસ્વર ગજવતો—

અપેક્ષા વિહાણો
તપદમે વળી કૃશ અનેલો
ભુલેલા પાન્યોને
મિષ્ટ વચને સંબોધતો—

બગીચો પશ્ચિમે
પરોપકારે રૂપિએ બનાવ્યો
કુસુમોની સુરભિ
વળી મંજરીએ મહેકાવ્યો—

ગાયક પક્ષી છે ત્યાં
કલાપીને ક્ષાયલ સમા
વેદ સ્તવન આલાપે
શૂક મેના અતિ ઘણા—

સંભવામિ યુગે યુગે

ઉર્ધ્વ ઓવાએ આંખો મીંચી
તમને પ્રાર્થુ છું
હવે પ્રજા તમને પ્રાર્થુ છું
રે. રે. હો નાથ હોજી
કોલ પ્રમાણે અવતરશે ક્યારે
ધરામાં ધાન્ય નથી થાતું
નથી નીર મેઘ તણું સવતું
તાપ તપેને જીર કુંક છે
અમને અકળાવે ખરેખર—

હંડા જળ સરોવરના ચાલ્યાં
નથી નીર નદીને નાળામાં
કળકળતી તૃષાતુર પૃથ્વી
જવાળાઓ કાઢે હવે તો
વેપારી વાયક નાપાળે
વળી ઓછું તોલે આપે
સત્ય પ્રતિષ્ઠાની દેવી તો

આજે અલડાયે ખરેખર
 કૃપીનો કસ લઇ હયે રાજ
 મંત્રિઓ સૌ મુકે માજ
 રાજ પ્રજામાં પિતા પુત્રનો
 નિયમ નાંહી મળે હવે તો
 પરસ્પર વેર તણાં જાણાં
 કલિએ જ્યાં ત્યાં છે બાંધ્યા
 બાધ ભાર્ગવી કાળપ
 અમને આજે અકળાવે ખરેખર
 કુલાર્યા સ્ત્રિનું ચલણ ચાલે
 જરામાં ધણીને ધમકાવે
 સતી તણાં દુષ્કાળ
 અમોને સૌને સાલે છે હવે તો
 પિતાનું પુત્ર નહિં માને
 સદાયે માતા સંતાયે
 કુટુંબ કલેશને ઝગટે! ટટે
 આયુષ્ય વહી જાયે ખરેખર
 ધુતારા લોકાને દ્વેષે

પોષે છે પાપ ધર્મ નામે
 જ્યાં જુઓ ત્યાં જુઓ લગાડી
 તુજ નામ સ્મરણ વગવે
 જગતમાં મંત્ર તંત્ર ચાલ્યા
 ઘરેઘર પાખંડી કાલ્યા
 દોરા ધાગા ચીકી પત્રી
 ખેરાં ભરમાવે વેરાગી

રાગોનાં નવ અંકુર કુટે
 પ્રતિદિન યુવાનો ચુટે
 ખરી જતી વસંત અમારી
 વિષાદ આપે છે અમોને

ઘુંટણ ભર આજ અમે થઈએ
 વળી દીન વગને કરગરીએ
 સકળ પ્રાર્થના પ્રભુને સોંપી
 ક્ષીં અદા કરીએ ખરેખર

